

مبانی فناوری اطلاعات Foundations of Information Technology

فناوری اطلاعات و جامعه Information Technology and Society

نیمسال اول ۱۴۰۳-۱۴۰۲

مدرس: علیرضا منصوری

1

جامعه

- ویلفردو پارتو (Wilfredo Pareto): جامعه جمعی از افراد (ذرات انسانی) است که در یک رابطه متقابل یا پیچیده قرار دارند.
- امیل دورکیم (Durkheim): جامعه مجموعه‌ای از افراد است که گرد هم آمده‌اند و مناسبات و روابطی میان آنها حاکم است. این روابط به وسیله مقررات، موسسات یا نهادهای اجتماعی مستحکم شده‌اند و برای اجرا و حفظ آنها جرائم یا ضمانت اجرایی وجود دارد.

2

جامعه

• دو جزء اصلی در تعاریف:

- اجزاء، افراد، گروه‌های انسانی، سازمانها، اقوام، ملت‌ها، ...
- روابط، همکاری، تعامل، اشتراکات، ...

• قیاس با شبکه

3

علوم اجتماعی:

• شاخه‌های سنتی علوم اجتماعی (از حدود ۴ قرن پیش):

- روانشناسی اجتماعی (social psychology): بررسی افکار، احساسات و رفتار مردم (تحت تأثیر حضور واقعی یا خیالی دیگران)
- مردم‌شناسی (Anthropology): بررسی فرهنگ و تاریخ تکامل انسان
- اقتصاد (Economics): شبکه‌ای از تولیدکنندگان، توزیع‌کنندگان و مصرف‌کنندگان کالاها و خدمات در یک مکان، منطقه یا کشور
- علوم سیاسی (Political Science): بررسی سیستم‌های حکمرانی، و تجزیه و تحلیل فعالیت‌های سیاسی، افکار سیاسی، قانون اساسی مرتبط با رفتار سیاسی (شامل روابط بین‌الملل و میان دولت-ملت‌ها و شرکت‌ها و نهادهای فرادولتی و چند ملیتی)
- جامعه‌شناسی (Sociology): بررسی جوامع بشری، تعامل آنها، فرایندهایی که جوامع را در وضع جاری نگه داشته، انجمن‌ها، نهادها، گروه‌های هم‌جنس، هم‌نژاد، یا هم‌سن، طبقات اجتماعی، جنبش اجتماعی، تغییرات اجتماعی و بی‌نظمی‌ها مانند جرم، انحراف، انقلاب)

• سایر حوزه‌های کاربردی نظیر: مدیریت، بازاریابی، سیستم‌های اطلاعاتی، مالی

Alireza Mansouri

4

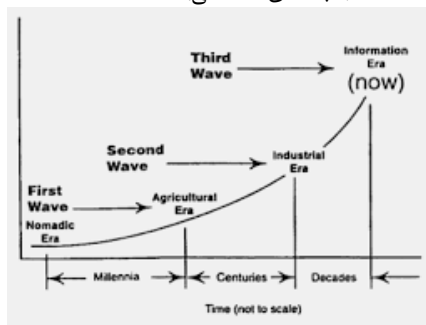
علم جامعه‌شناسی

- از زمان دانشمندان باستان مورد توجه بوده:
  - سقراط، افلاطون، ابن خلدون، مونتسکیو، ...
- اگوست کنت (Auguste Comte): جامعه‌شناسی علم قوانین کلی پدیده‌های اجتماعی است که خود حاصل عمل تاریخی و واقعیات اجتماعی پیچیده‌ای هستند که به صورت کلی اخذ شده و در قالب قوانینی درآمده‌اند.
- دگرگونی‌های اجتماعی:
  - شکل و ریخت جامعه: تغییر روستاها، شهرنشینی، مهاجرت‌ها، ...
  - نهادهای اجتماعی: خانواده، اقتصاد، آموزش، حقوق و قضا، حکومت، ...
  - کم و کیف ارتباط و پیوند: جنگ، عوامل طبیعی، عوامل جمعیتی، رشد علوم و فنون

5

علم جامعه‌شناسی

- دسته‌بندی جوامع بشری:
  - جامعه اولیه (انسانهای نخستین): شکار، غارنشینی، جمع‌آوری آذوقه
  - جامعه ایلپاتی: قبیله‌ای، اهلی کردن حیوانات
  - جامعه روستایی: مبتنی بر کشاورزی
  - جامعه شهری: به دنبال افزایش جمعیت، ایجاد قانون
  - جامعه صنعتی: بر پایه صنعت
  - جامعه اطلاعاتی: مبتنی بر اطلاعات، از ۱۹۷۰ مطرح شد
- نوآوریهای چشمگیر فناوری در پردازش، نگهداری و انتقال اطلاعات (شبکه‌های اطلاعاتی)

The third wave, by Alvin Toffler, 1980

موج سوم، آلون تافلر

6

زیرساخت‌های فنی-اجتماعی جامعه اطلاعاتی:

- زیرساخت‌های ارتباط از راه دور: شبکه‌هایی که به طور فیزیکی ارتباط و انتقال را برقرار می‌کنند.
  - در جوامع کشاورزی: راه‌های شوسه، آسفالت، ...
  - در جوامع صنعتی: شبکه ریل، برق، گاز، آب، ...
  - در جوامع اطلاعاتی: شبکه‌های مخابراتی (مس، رادیو، فیبر)، ارتباطی، اینترنت، ...
- زیرساخت‌های مرتبط با دانش: مرتبط با خلاقیت، خبرگی، فناوری و تسهیل بازیابی، و پردازش است.
- زیرساخت‌های فناوری رابط اطلاعات: محیط قانونی و زیرساخت‌هایی برای پیمان‌های اطلاعات و دانش

7

مدل توسعه فناوری اطلاعات UNDP

- توسعه زیرساخت
- منابع انسانی
- سیاست‌ها
- محتوا و کاربرد
- توسعه نهادها

UNDP: United Nations Development Program

تأثیر فناوری اطلاعات در مطالعات علوم اجتماعی

• در علوم اجتماعی سنتی:

- طرح یک فرضیه و سعی در اثبات یا رد آن با روش هایی نظیر:
پرسشنامه / مصاحبه (ساختیافته/غیرساختیافته) / Experimental
design (ایجاد شرایط خاص و انجام تست) / Correlational
Design با اضافه کردن آمار / ...

• در علوم اجتماعی محاسباتی:

- جمع آوری اطلاعات از رفتارهای فرد در فضای مجازی (سفارش ها و تعامل های مختلف)، صفحات وبگاه شخصی / پروفایل (های) افراد /
جمع آوری اطلاعات مرتبط با ارتباطات افراد در ارتباطات تلفنی /
موبایل / و خصوصاً شبکه های اجتماعی و انواع فعالیت در این شبکه ها
مثل؟؟

Alireza Mansouri

9

تأثیر فناوری اطلاعات در مطالعات علوم اجتماعی

• برخی نکات در علوم اجتماعی سنتی:

- روابط بین آدم ها و چگونه روی یکدیگر اثر دارند؟
• مثلاً آیا با سوال کردن می توان دوستان را مشخص کرد یا دوستی را (و میزان تأثیرگذاری)؟
- زمان جمع آوری داده
- هزینه و سختی جمع آوری داده
- تعداد نمونه های خیلی کم (چند صد تا) با تنوع کم
- بسیاری اوقات روی دانشجویان یک کلاس 😊
- مشکل استخراج الگوها و قواعد کلی از جزئیات روابط بین افراد (به دلیل تعداد نمونه کم)

Alireza Mansouri

10

:CSS (Computational Social Science)

ابزاری نوین برای علوم اجتماعی

• قیاس:

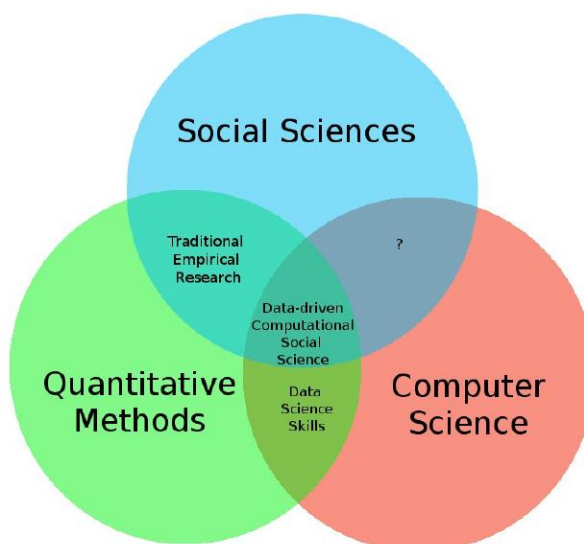
- میکروسکوپ: ابزاری برای پیشبرد میکروبیولوژی
- تلسکوپ: ابزاری برای پیشبرد اخترشناسی
- علوم اجتماعی محاسباتی: ابزاری برای پیشبرد علوم اجتماعی

Alireza Mansouri

11

CSS : یک علم چندرشته‌ای

Alireza Mansouri

12

CSS: برخی مسائل نوعی برای بررسی

- بررسی الگوهای جداولی در جوامع با نژادهای ناهمگن
- بررسی فعالیت‌های خودجوش جمعی بدون رهبر در جامعه
- بررسی رفتار جامعه در وقوع بحران و اولین تعامل‌های افراد
- بررسی فاجعه بعد از سوانح طبیعی و برنامه‌ریزی برای کاهش فاجعه
- الگوی نحوه به وجود آمدن بهار عربی بر اساس شبکه اجتماعی
- یک مدل (مبتنی بر عامل (agent-based)) برای منطقه‌ای خاص برای بررسی چگونگی مقابله با طوفان‌های فصلی و تغییر الگوهای آب و هوایی ناشی از تغییرات آب و هوایی
- پیش‌بینی رفتار مردم در خرید یک محصول جدید (مثلاً گوشی اپل) یا رفتار سهامداران در بازار بورس سهام

Alireza Mansouri

13

حوزه‌های اصلی CSS

- استخراج (خودکار) اطلاعات اجتماعی: با خزش (Crawl)، API هایی که شبکه‌های اجتماعی ارائه می‌کنند، دسترسی‌های در اختیار شرکت‌های ارائه‌کننده سرویس
- تحلیل شبکه‌های اجتماعی: تحلیل لغات، تحلیل همبستگی، تحلیل مکانی، تحلیل معنایی، تحلیل احساسات، تحلیل شباهت، رده‌بندی، خوشه‌بندی، تحلیل شبکه، تحلیل ترتیب، تحلیل کشف ناهنجاری
- پیچیدگی اجتماعی: به دلیل پیچیدگی انسان، هدفمندی انسان (حتی نه برای خود، بلکه برای خانواده، دوستان، جامعه)، سازگاری انسان با جامعه در راستای رفتار هدفمند، و جستجوی هدف در محیط مخالف، تأثیر مصنوعات (عمدتاً سیستم‌های مهندسی و سازمانی)
- مدل‌سازی و شبیه‌سازی اجتماعی: مدل کردن اجزا و ارتباطات جامعه و اجرای آن و استخراج الگو

Alireza Mansouri

14

برخی چالش‌های CSS

- برخی کاربران در شبکه‌های اجتماعی دروغ می‌گویند و یا رفتار آنلاین آنها منطبق با رفتار واقعی آنها نیست (مثلاً در حالت غمگین نیز از شکلک‌های خوشحالی استفاده می‌کند).
- نمایندگی کاربران شبکه اجتماعی خاص از یک جامعه
– مثلاً کاربران توییتر نماینده خوبی از جامعه ایران هستند؟
- تغییر شبکه‌های اجتماعی رایج جامعه در طی زمان و مهاجرت افراد
– وایبر، لاین، فیس‌بوک، تلگرام، لینکدین، ایمو، واتساپ، اینستاگرام، بله، ایتا، سروش، ...
- ضرورت توجه بیشتر سیاستگذاران و تصمیم‌گیران به این حوزه
- داده‌ها: گاهی جمع‌آوری آنها محدودیت دارد، گاهی نیاز به پاکسازی زیادی دارند، گاهی مشکل به خاطر حجم زیاد، رعایت حریم خصوصی افراد، ...

Alireza Mansouri

15

تأثیر شبکه‌های اجتماعی در تحولات اجتماعی

- رسانه‌ها در دهه‌های قبل:
– روزنامه، مجله، رادیو، تلویزیون، ...

- رسانه‌های غالب امروزی:

– فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی

- سرعت تولید محتوا
- سرعت انتشار محتوا
- هویت مجعول
- استفاده از عموم مردم برای انتشار اخبار و تبلیغات
هر خانه یک ستاد انتخاباتی، هر نفر یک نماینده
- و مناسب‌تر برای انتشار اخبار جعلی

Alireza Mansouri

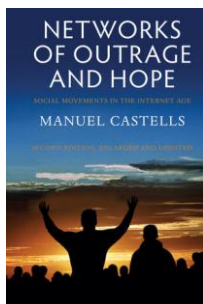
16

تأثیر شبکه‌های اجتماعی در تحولات اجتماعی

- اتفاقات بهار عربی ۲۰۱۱، از تونس تا جهان عرب
- ایران ۲۰۰۹، ایسلند ۲۰۰۹، مادرید ۲۰۰۴، ...

• جزئیات بیشتر در

— کتاب «شبکه‌های خشم و امید، جنبش‌های اجتماعی در عصر اینترنت»، مانوئل کاستلز

- Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age, Manuel Castells, 2015
- کتاب «فرضیه شبکه ای قدرت» (قدرت ارتباطات)
- A Network Theory of Power, Manuel Castells, 2011

Alireza Mansouri

17

اخبار جعلی، ابزار حمله (حتی در سطح بین‌الملل)

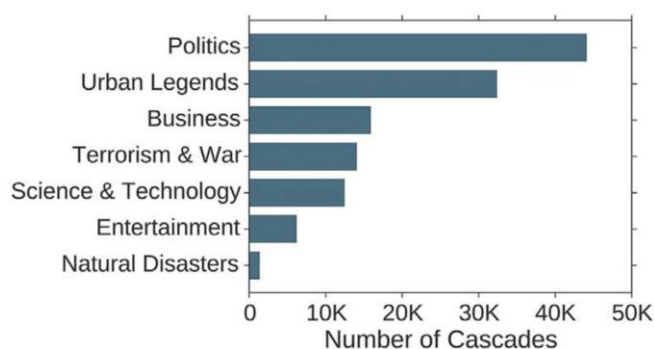
- اخبار جعلی: اطلاعات غلط یا گمراه کننده که در قالب خبر ارائه می‌شود.
- اهمیت اخبار جعلی پس از انتخابات ۲۰۱۶ ریاست جمهوری آمریکا
  - اتهام علیه روسیه
  - پروژه لختا (Lakhta) توسط آژانس تحقیقات اینترنت روسیه (IRA)
  - تمرکز روی فیس‌بوک و توییتر
  - استفاده از بات، افراد، ترکیب بات و افراد، حساب‌های کاربری دزدیده شده
- سایر موارد مشابه:
  - همه پرسی ۲۰۱۶ Brexit
  - چین و تایوان/چین تایپه (انتخابات ملی ۲۰۲۰)
  - انتخابات ریاست جمهوری فرانسه ۲۰۱۷
  - ...

Alireza Mansouri

18

اخبار جعلی، ابزار حمله (حتی در سطح بین‌الملل)

- موضوعات اخبار جعلی بر اساس ۴.۵ میلیون توییت در سالهای ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۷

Vosoughi S, Roy D, Aral S. The spread of true and false news online. Science. 2018 Mar 9;359(6380):1146-51

Alireza Mansouri

19

اخبار جعلی، ابزار حمله (حتی در سطح بین‌الملل)

- تغییر شکل جنگ‌ها
- جنگ جهانی کلمات (The global war of words)
- بر اساس گزارش Computational Propaganda Research Project دانشگاه آکسفورد (۲۰۱۹):

Alireza Mansouri

20

دهکده جهانی

- به واسطه رسانه‌ها(ی نوین) و شبکه‌های ارتباطی جدید، حرکت اطلاعات از هر نقطه جهان به نقطه دیگر به سرعت انجام می‌شود.
- شبکه‌های اجتماعی به تنهایی یک عامل مهم تغییرات اجتماعی هستند:

– فرهنگی

– دینی

– اقتصادی

– علمی

– فناوری

Alireza Mansouri

21

پایان

22